

ISSN: 2038-632X

PECOB'S PAPERS SERIES

*Polityka zagraniczna w świetle polskiej teorii
stosunków międzynarodowych*

Dr. Giovanni Arlotti

Institute for United Europe, Poland

February 2014 | #44
ver.2.0 | Timestamp: 201407141701

PECOB

Portal on Central Eastern and Balkan Europe
University of Bologna - Forlì Campus

www.pecob.eu

*Polityka zagraniczna w świetle polskiej teorii
stosunków międzynarodowych*

*Foreign policy in the light of the Polish theory of
international relations*

Dr. Giovanni Arlotti

Institute for United Europe, Poland

Table of Contents

Abstrakt	5
Abstract	5
Słowa kluczowe	6
Keywords	6
1. Wprowadzenie.....	7
2. Państwo jako podmiot prowadzący politykę zagraniczną.....	7
3. Uwarunkowania polityki zagranicznej	11
3.1 Uwarunkowania wewnętrzne	14
3.2 Uwarunkowania zewnętrzne	17
4. Cele polityki zagranicznej	19
5. Środki i metody polityki zagranicznej	24
6. Wnioski	27
Bibliografia.....	28
Author	31

Abstrakt

Artykuł stanowi próbę podsumowania koncepcji polityki zagranicznej w teorii stosunków międzynarodowych we współczesnej polskiej literaturze branżowej. W tym celu w pierwszej części zdefiniowano Państwo jako podmiot prowadzący politykę zagraniczną oraz podjęto próby klasyfikacji państw. Ponadto opisano cechy tzw. państwa postwestfalskiego oraz wspomniano również o narastającej roli organizacji międzynarodowych. Następnie zidentyfikowano główne uwarunkowania polityki zagranicznej. Uwarunkowania te są podzielone według czterech kryteriów na wewnętrzne uwarunkowania obiektywne, zewnętrzne uwarunkowania obiektywne, wewnętrzne uwarunkowania subiektywne oraz zewnętrzne uwarunkowania subiektywne. W trzeciej części opisano cele polityki zagranicznej, korzystając z typologii zaproponowanej przez prof. Kukułkę, który wyróżnia trzy cele: zapewnienie bezpieczeństwa, wzrost siły oraz wzrost pozycji międzynarodowej. Ponadto wspomniano o teorii dwóch dóbr (two-good theory) amerykańskich autorów Glenna Palmera i Cliftona Morgana. W przedostatniej części omawiano środki (polityczne, ekonomiczne, wojskowe, kulturalno-ideologiczne, inne) oraz metody (pozytywne, negatywne i neutralne) polityki zagranicznej. Ostatnią część artykułu stanowią wnioski zawierające refleksje autora odnośnie przedstawionych koncepcji oraz pożądane kierunki dla ich aktualizacji.

Abstract

The article represents an attempt to summarise the concept of foreign policy in theory international relations within Polish literature. For this purpose, the first part defines the state

as the actor of foreign policy and attempts to classify countries according to their features. Moreover it contains a description of the so-called post-Westphalian state and a mention to the growing role of international organizations. Then the main determinants of foreign policy are identified and grouped according to four criteria within the following categories: internal objective determinants, external objective determinants, internal subjective determinants and external subjective determinants. The third section describes foreign policy objectives by using the typology proposed by prof. Kukułka which identifies three objectives: ensuring safety, increase the strength and the international position. Glenn Palmer's and Clifton Morgan's "two-good theory" is also mentioned. In the penultimate section means (political, economic, military, cultural-ideological, other) and methods (positive, negative and neutral) of foreign policy are discussed. The last part of the article contains the author's conclusions and reflections concerning the concepts illustrated and the desirable directions for their update.

Słowa kluczowe

Teoria stosunków międzynarodowych, państwo, polityka zagraniczna

Keywords

Theory of international relations, state, foreign policy

1. Wprowadzenie

Polska literatura z zakresu teorii stosunków międzynarodowych określa politykę zagraniczną w sposób, które w XXI w. wydaje się już częściowo nieaktualny. Wynika to prawdopodobnie z faktu, że większość polskich tekstów w tym zakresie powstała w drugiej połowie XX w. a późniejsze publikacje w dużej mierze bazują na wcześniejszej myśli. Niniejszy artykuł przedstawia najważniejsze pojęcia i koncepcje polityki zagranicznej występujących u najbardziej wpływowych polskich ekspertów, żeby następnie sugerować pożądane kierunki dla ich uaktualnienia.

2. Państwo jako podmiot prowadzący politykę zagraniczną

Państwo jest podmiotem prawa międzynarodowego oraz głównym uczestnikiem stosunków międzynarodowych. Pierwsze prymitywne przejawy państwowości pojawiły się już kilka tysięcy lat temu na Bliskim Wschodzie, w Indiach i Chinach. Jednak obecny model narodowego państwa terytorialnego upowszechnił się od połowy XVII w. (symbolicznym momentem rozpoczęcia tej epoki był Pokój Westfalski z 1648 r.) i był w następujących wiekach dominujący, aż do dziś, kiedy wydaje się on stać coraz bardziej anachroniczny.

Zgodnie z klasyczną trójwymiarową definicją państwa, państwo charakteryzują trzy elementy: terytorium, ludność oraz zwierzchnia

władza sprawująca kontrolę nad nimi¹. O ile te elementy są wspólne dla wszystkich państw, różnice w nich powodują, że państwa są zróżnicowane. Dla przykładu Chiny, kraj o największej liczbie ludności, mają ponad 1,3 miliardów mieszkańców, zaś Watykan niespełna tysiąc. Oznacza to, że pomimo formalnej równości z punktu widzenia prawa międzynarodowego państwa różnią się m. in. pod względem terytorium, ludności, gospodarki, systemu politycznego i siły zbrojnej.

Konsekwencją tych różnic jest istnienie pewnej hierarchii państw w stosunkach międzynarodowych i wielu autorów stworzyło w tym celu różne klasyfikacje². Na czele każdej z nich znajdują się państwa określane jako mocarstwa.

Mocarstwa są filarami struktury stosunków międzynarodowych i mogą nimi zostać tylko te kraje, które w danym okresie górują potęgą nad pozostałymi. W ostatnich trzystu latach nie tylko zmieniały się państwa pełniące rolę mocarstwa, ale również składniki ich potęgi. Elementy siły państwa kiedyś najważniejsze, terytorium i ludność, choć wciąż ważne, straciły na znaczeniu na rzecz potęgi gospodarczej. Natomiast siła militarna nadal pozostaje istotnym czynnikiem. Badaczom nie udało się dotychczas ustalić jednoznacznie wyznaczników potęgi państwa, jednak istnieje zgodność do tego, że potęga przejawia się w formie efektywnego oddziaływania na zachowanie pozostałych graczy na arenie międzynarodowej³.

Według Zbigniewa Brzezińskiego, po upadku ZSRR Stany Zjednoczone osiągnęły przewagę w dziedzinie obrony, gospodarki, technologii i kultury co uczyniło z nich hegemoną, czyli mocarstwo światowe jedyne w swoim rodzaju⁴. Pozostałe państwa pretendujące do roli mocarstwa światowego charakteryzują się potęgą o charakterze jedno- lub dwuwymiarowym, np. Chiny posiadają największą ludność oraz dynamiczną gospodarkę, ale ich siła militarna

1 Dariusz Kondrakiewicz, *Państwo*, w: Marek Pietraś (red.) *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Lublin 2007, s. 67

2 Dariusz Kondrakiewicz, *op. cit.*, s. 82

3 Dariusz Kondrakiewicz, *System równowagi sił w stosunkach międzynarodowych*, Lublin 1999, s. 54-59

4 Zbigniew Brzeziński, *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Warszawa, 1998, s. 28

jest nadal nieporównywalna do amerykańskiej. Inne Państwa (np. Brazylia, RPA, itd.) mają regionalne aspiracje mocarstwowe, czyli starają się oddziaływać na dany region świata.

Kolejną grupą są państwa średniego rzędu, które są zdolne skutecznie działać w skali lokalnej. Posiadają one średni potencjał militarny, demograficzny i gospodarczy co daje im pewne możliwości działania. Do tej grupy można zaliczyć m. in. Polskę.

Za państwa małe uznaje się w Europie te poniżej 10 milionów mieszkańców, choć dla innych regionów świata należy tę granicę podnieść.

Ostatnią grupę stanowią minipaństwa, niewielkie zarówno pod względem terytorialnym, jak i ludnościowym.

Liczba państw wielokrotnie się zmieniała w ciągu ostatnich dwóch wieków, odzwierciedlając sytuację na arenie międzynarodowej. W 1800 r. szacowano, że istniało 150 krajów, ale w wyniku kolonializmu liczba ta spadła najpierw do 100 w II połowie XIX w. a następnie do 46 na początku XX w., w tym 37 państw europejskich i amerykańskich⁵. Dwie wojny światowe oraz proces dekolonizacji przyczyniły się do zwiększenia liczby państw. Na początku 2012 r. do ONZ należało 193 państwa⁶.

Państwa nadal są podstawową jednostką organizacji świata i chociaż dalej mają dominującą rolę w stosunkach międzynarodowych, zaczynają być widoczne objawy ich osłabienia w wyniku procesów ewolucji ich roli w stosunkach międzynarodowych. Zmiany można zauważyć w wymiarze podmiotowym, przedmiotowym i przestrzennym.

W wymiarze podmiotowym państwa stanowią mniejszością wśród uczestników stosunków międzynarodowych aczkolwiek wciąż są najbardziej znaczącą grupą. Liczba 193 państw wydaje się mała jeśli porównamy ją z tysiącami korporacji międzynarodowych, z których niektóre mają obroty porównywalne do PKB wielu państw. Coraz ważniejszą rolę grają również organizacje międzynarodowe, które działają w społeczności międzynarodowej obok państw, często niezależnie od nich. Osobowość prawną organizacji

5 Lech Antonowicz, *Państwa i terytoria. Studium prawnie międzynarodowe*, Warszawa 1988, s. 42-43

6 <http://www.un.org/en/members/index.shtml> (12.10.2013 r.)

międzynarodowych w stosunkach międzynarodowych uznał również Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w opinii z 20 grudnia 1980 r.⁷

W wymiarze przedmiotowym widoczne jest natomiast ograniczenie, czy też wycofywanie się państwa z wielu obszarów, jak np. polityka gospodarcza lub społeczna. W niektórych przypadkach państwo przekazuje swoje uprawnienia kontrolne i regulacyjne innym uczestnikom. Najlepszym przykładem tej tendencji jest Unia Europejska oraz zrzeczenie się własnej polityki monetarnej przez kraje należące do strefy euro. Dodatkowo państwo straciło, na podstawie art. 2 pkt. 4 Karty Narodów Zjednoczonych, możliwość stosowania siły w stosunkach międzynarodowych.

W wymiarze przestrzennym również mamy do czynienia ze zmianą funkcjonowania państwa w stosunkach międzynarodowych. Do tradycyjnej koncepcji przestrzeni jako obszary lądowe i morskie dołączyły w XX w. najpierw przestrzeń powietrzna a potem kosmiczna. Państwo zawsze starało się utrzymać nad tymi wszystkimi obszarami jakąś formę kontroli za pomocą odpowiednich narzędzi. Jednak dziś, w dobie cyberprzestrzeni rzeczywiste możliwości państwa sprawowania kontroli nad nią wydają się ograniczone, a zastosowane narzędzia mało efektywne.

Państwo, jako model organizacji życia społecznego stara się dostosować do zmian zachodzących w sobie oraz w środowisku międzynarodowym. Proces ten wiąże się z wieloma konsekwencjami, m. in. z ewolucją narodowego państwa terytorialnego (zwanego również westfalskim) w nowym kierunku. Różnice między państwem westfalskim a postwestfalskim przedstawia następująca tabela⁸:

	Westfalski	Postwestfalski
Suwerenność	Faktyczna, wewnętrzna i zewnętrzna, autonomia państwa w systemie międzynarodowym.	W działaniu, dzielona z aktorami ponadnarodowymi
Polityka	Poliarchia, silna instytucjonalizacja	Pluralizm i transnacionalizm
Gospodarka	Samowystarczalna, związana z narodową gospodarką, brak specjalizacji	Globalna, określone rodzaje specjalizacji, część gospodarki społeczeństwa dobrobytu
Narodowość	Rozwinięta	Rozwinięta, ale zagrożona rywalizacją między podmiotami stosunków międzynarodowych
Strategie współzycia	Walki i kooperacji	Pokojowe o różnym współczynniku zgodności interesów
Środki	Siłowe i dyplomatyczne	Dyplomatyczne i siłowe

3. Uwarunkowania polityki zagranicznej

Polityka zagraniczna jest częścią polityki państwa, która powstaje w jego wnętrzu, ale realizuje się na arenie międzynarodowej. Istnieje dużo zmiennych środowiskowych wpływających na kształt polityki zagranicznej danego państwa. W literaturze zmienne te są określone w różny sposób: przesłanki, czynniki, determinanty, itd.

⁷ CII, *Recueil*, 1980, 89 s., par. 37

⁸ Teresa Łoś-Nowak, *Stosunki Międzynarodowe. Teorie – systemy - uczestnicy*, Wrocław 2000, s. 175

W ślad za Ryszardem Ziębą⁹ najbardziej odpowiednim terminem wydaje się jednak być „uwarunkowania”. Termin ten jest szerszy i obejmuje jednocześnie czynniki warunkujące i sprawcze, przesłanki i determinanty.

W środowisku naukowym najbardziej popularny jest podział środowiska polityki zagranicznej na dwa obszary w ramach, których znajdują się determinanty polityki. Pierwszy z nich to środowisko wewnętrzne, czyli krajowe, drugi zaś środowisko zewnętrzne, czyli międzynarodowe¹⁰. Środowisko wewnętrzne zawiera czynniki naturalne, kulturowe i społeczne podczas, gdy środowisko zewnętrzne dotyczy całokształtu sytuacji międzynarodowej państwa.

Bardzo powszechny wśród europejskich badaczy jest również podział uwarunkowań polityki zagranicznej na obiektywne i subiektywne. Podział ten może być nanoszony na wcześniej wspomniany podział na uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.

Wychodząc z założenia, że polityka zagraniczna jest działalnością celową państwa wobec środowiska międzynarodowego, należy uznać, że uwarunkowania wewnętrzne mają pierwszeństwo przed zewnętrznymi, a obiektywne przed subiektywnymi. Niemniej jednak, jest to zasada ogólna, a nie absolutna. W rzeczywistości zdarzają się bowiem sytuacje, w których uwarunkowania zewnętrzne lub subiektywne są przeważające w kształtowaniu polityki zagranicznej państwa.

Wewnętrzne uwarunkowania obiektywne obejmują:

- środowisko geograficzne,
- liczba ludności,
- możliwości gospodarcze i naukowo-techniczne,
- system społeczno-polityczny.

Natomiast do subiektywnych uwarunkowań wewnętrznych można zaliczyć:

.....
⁹ Ryszard Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej*, w: Józef Kukułka (red.) *Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992, s. 35

¹⁰ Ryszard Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, w: Ryszard Zięba (red.), *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Toruń 2009, s. 18

- postrzeganie środowiska międzynarodowego przez społeczeństwo i państwo oraz nastawienie społeczności wobec innych państw lub narodów,
- koncepcje polityki zagranicznej,
- własna służba zagraniczna (jakość i aktywność).

Zewnętrzne uwarunkowania o charakterze obiektywnym obejmują:

- tendencje ewolucji w środowisku międzynarodowym najbliższym danemu państwu,
- pozycja w systemie stosunków międzynarodowych,
- kompozycja i zasięg powiązań międzynarodowych oraz prawo międzynarodowe.

W końcu do subiektywnych uwarunkowań zewnętrznych można zaliczyć:

- międzynarodowe postrzeganie danego państwa lub narodu oraz oczekiwania/wymagania pozostałych państw w stosunku do danego państwa,
- koncepcja polityki zagranicznej pozostałych państw,
- służba zagraniczna innych państw (jakość i aktywność).

Dynamika i zakres rozwoju polityki zagranicznej danego państwa jest związana z liczbą i ważnością pojedynczych uwarunkowań, które ulegają zmianom w danym okresie. Kiedy zmieniają się tylko niektóre z nich a ich miejsce jest nisko w hierarchii, to ewolucja polityki zagranicznej będzie raczej niewielka. Jeżeli natomiast zmienia się większa część czołowych uwarunkowań, to będzie można się spodziewać głęboką ewolucję polityki zagranicznej państwa.

3.1 Uwarunkowania wewnętrzne

Obiektywne

Środowisko geograficzne. Teorie tzw. „determinizmu geograficznego” zakładają, że czynniki jak klimat, terytorium (powierzchnia, granice, itp.) oraz zasoby naturalne państwa mają decydujący wpływ na jego politykę zagraniczną. Takie poglądy były szczególnie popularne na zachodzie w drugiej połowie XIX w. oraz na początku XX w. i często służyły jako uzasadnienie wojen mających na celu ekspansję polityczną i gospodarczą. Po II wojnie światowej, wraz z powstaniem ONZ, wojna napastnicza została zabroniona i kolonializm został stopniowo zlikwidowany. To spowodowało, że teorie determinizmu geograficznego zaczęły tracić zwolenników, gdyż nie odpowiadały one nowemu status quo. Zgodnie z opinią Remigiusza Bierzanka¹¹ teorie te należy odrzucić również ze względu na to, że próbują tłumaczyć złożone zjawiska społeczne tylko jednym czynnikiem.

Liczba ludności. Liczba populacji, podobnie jak cechy geograficzne, jest elementem różnicującym państwa. W XIX w. oraz na początku XX w. uważano populację oraz stopę przyrostu naturalnego danego kraju za źródło siły wojskowej. Jednak postęp techniczny jaki miał miejsce już w trakcie II wojny światowej spowodował, że kryterium to straciło na znaczeniu chociaż struktura wiekowa ludności ma nadal pewne znaczenie dla bezpieczeństwa państwa i przede wszystkim dla jego gospodarki.

Ważnym uwarunkowaniem polityki zagranicznej danego państwa jest struktura narodowościowa jego społeczeństwa. Fakt,

¹¹ Remigiusz Bierzanek, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Warszawa 1980, s. 40

że w danym kraju znajdują się znaczące mniejszości narodowe może doprowadzić do różnorodnych zagrożeń w formie ingerencji zewnętrznych lub nielojalności części populacji wobec państwa. Wystarczy tu wspomnieć o tym, że zróżnicowanie etniczne było powodem dezintegracji Jugosławii i ZSRR.

W ostatnich dekadach nabierał znaczenia problem wysokiego przyrostu naturalnego w najbiedniejszych krajach świata. Zjawisko to z kolei utrudnia rozwiązywanie problemu niewystarczalności żywnościowej w wielu krajach Trzeciego Świata, stwarzając poważne zagrożenia dla pokoju światowego.

Możliwości gospodarcze i naukowo-techniczne. Potrzeby gospodarcze wywołują warunki do kreowania celów i zadań również w zakresie polityki zagranicznej. Ponadto możliwości gospodarcze i naukowo-techniczne stanowią ważne elementy siły państwa i ułatwiają jego oddziaływanie na społeczność międzynarodową¹². W dobie demilitaryzacji stosunków międzynarodowych i globalizacji stosunków gospodarczych, czynnik ekonomiczny oraz udział państw w szybkim postępie naukowo-technicznym zyskują coraz większe znaczenie. Niektórzy współcześni badacze uznają nawet czynnik naukowo-techniczny za jeden z głównych czynników polityki zagranicznej państw¹³.

System społeczno-polityczny. Struktura systemu społeczno-politycznego państwa stwarza ważne uwarunkowania dla jego polityki zagranicznej. Elementy, na które należy zwrócić uwagę to m. in. najważniejsze organy państwowe, system administracyjny, struktura prawna, system partyjny, grupy interesów, prawa obywateli, opinia publiczna, ustrój społeczno-gospodarczy. Powyższe elementy stanowią system będący fundamentem do artykułowania celów polityki zagranicznej.

W państwie demokratycznym grono osób mających wpływ na określanie oraz na kontrolę realizacji polityki zagranicznej jest szerokie, zaś w krajach autorytarnych polityka zagraniczna jest ustalona przez wąskie grupy polityczne i/lub gospodarcze i reprezentuje tylko interesy tych grup a nie całego społeczeństwa. To

¹² Remigiusz Bierzanek, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, op. cit., s. 46-56

¹³ Ryszard Zięba, *Uwarunkowania...państwa*, op. cit., s. 24

powoduje, że polityka zagraniczna państw autorytarnych jest mniej przewidywalna.

Subiektywne

Postrzeżenie środowiska międzynarodowego przez społeczeństwo i państwo oraz nastawienie społeczności wobec innych państw lub narodów. Uwarunkowanie to zależy od wiele czynników, takich jak kultura polityczna, wykształcenie społeczeństwa, system wartości, poglądy religijne i ideologia.

Postrzeżenie reprezentuje pierwszy krok w formułowaniu ocen i wniosków na potrzebę polityki zagranicznej. Zatem jeśli jest ono odpowiednie, zgodne z rzeczywistością, pozwala na określenie właściwych kierunków polityki zagranicznej. W przeciwnym wypadku, jeśli dominują błędne przekonania co do procesów zachodzących na arenie międzynarodowej, może dojść do błędnych ocen i do podjęcia nieodpowiedniej polityki zagranicznej.

Ważne znaczenie ma w tym zakresie historia danego państwa, gdyż kształtując postawę społeczną wobec innych państw lub narodów wpływa ona na ocenę interesów państwa. Dla przykładu można wspomnieć o pewnej urazie, która do dnia dzisiejszego jest żywa w społeczeństwie polskim w stosunku do Niemców i Rosjan.

Koncepcje polityki zagranicznej. Jako koncepcję polityki zagranicznej rozumiemy pewien wyobrażony stan rzeczy, który według jej autorów powinien zostać osiągnięty. Koncepcja wyraża interesy społeczeństwa, które państwo zamierza realizować poprzez stosunki ze środowiskiem międzynarodowym. Koncepcja nie jest zazwyczaj w pełni jawna. Udostępniona zostaje natomiast „doktryna”, czyli spójny system celów różnej rangi, w którym cele drugorzędne służą do realizacji celów podstawowych. Doktrynę konkretyzują „programy”, które określają kierunki i środki polityki zagranicznej¹⁴.

Gdy w społeczeństwie jest zgoda wśród aktorów politycznych co do podstawowych zasad polityki zagranicznej będzie istniała tylko

14 Ryszard Zięba, *Uwarunkowania... państwa*, op. cit., s. 27

jedna koncepcja. W przeciwnym razie będzie kilka konkurujących ze sobą koncepcji polityki zagranicznej.

Własna służba zagraniczna (jakość i aktywność). Przez jakość i aktywność służby zagranicznej możemy rozumieć predyspozycje i kwalifikacje zarówno polityków, jak i urzędników. Politycy mają duży wpływ bezpośredni na politykę zagraniczną będąc jej aktorami decydentami bezpośrednimi. Z kolei personel dyplomatyczny jest najbardziej zaangażowany w realizacji tej polityki. Dlatego ważną rolę mają kwalifikacje i indywidualne predyspozycje członków obu grup.

3.2 Uwarunkowania zewnętrzne

Obiektywne

Tendencje ewolucji w środowisku międzynarodowym najbliższym danemu państwu są najważniejszym uwarunkowaniem zewnętrznym obiektywnym. Poziom uzależnienia polityki zagranicznej danego państwa od tego czynnika może być różny w zależności od atrybutów siły państwa i od jego możliwości wpływania na innych uczestników. Dla przykładu kraj o dużym potencjale gospodarczym lub wojskowym jest mniej ograniczony przez uwarunkowania środowiska międzynarodowego.

Pozycja w systemie stosunków międzynarodowych. Najważniejszym elementem w tym zakresie jest pozycja państwa w systemie międzynarodowych stosunków politycznych. W razie występowania napięć międzynarodowych bardzo ważne są powiązania militarne państwa z innymi państwami. Duże znaczenie ma również rola w międzynarodowych stosunkach gospodarczych, naukowych i kulturalnych.

Kompozycja i zasięg powiązań międzynarodowych oraz prawo

międzynarodowe. Zasadnicze znaczenie mają traktaty regulujące stosunki polityczne z innymi państwami, w tym przeważnie sprawy związane z bezpieczeństwem. Typową formą zabezpieczenia głównych interesów państwowych są umowy dwustronne i wielostronne, pakt o nieagresji oraz traktaty o tworzeniu międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa.

Państwa działają na arenie międzynarodowej zgodnie (a czasami niezgodnie) z prawem międzynarodowym. Prawo to składa się z elementów umownych i zwyczajowych. Podstawową zasadą prawa międzynarodowego jest zasada *pacta sunt servanda*, która zobowiązuje do przestrzegania zawartych umów międzynarodowych. Z kolei zasada wzajemności stanowi, że państwo, które narusza zawartą umowę może się spotkać z podobnym działaniem strony pokrzywdzonej. Szczególne znaczenie ma *ius cogens*, czyli normy prawa międzynarodowego, które obowiązują bezwzględnie. Należy do nich np. zakaz użycia siły oraz zakaz ludobójstwa¹⁵.

Subiektywne

Międzynarodowe postrzeganie danego państwa lub narodu. Percepcja ta rodzi się w wyniku obserwacji pozostałych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Postrzeganie może być prawidłowe lub błędne. Do drugiego przypadku dochodzi kiedy obraz jest zniekształcony przez stereotypy, które funkcjonują w świadomości postrzegających. Stereotypy powstają przez dłuższe okresy historyczne głównie z powodu braku wiedzy oraz izolacji między państwami a ich przewyciężenie może być bardzo trudne¹⁶. Oczekiwania i wymagania w stosunku do danego państwa mogą wynikać ze sposobu przestrzegania państwa przez opinię międzynarodową.

Koncepcja polityki zagranicznej pozostałych państw. Koncepcje te odzwierciedlają interesy państwowe poszczególnych podmiotów areny międzynarodowej. Różnice między nimi wynikają z odrębności

15 Benedetto Conforti, *Diritto internazionale*, Napoli 2006, s. 165-169

16 Ryszard Zięba, *Uwarunkowania... państwa, op. cit.*, s. 33

historycznych i aktualnych uwarunkowań polityki zagranicznej każdego państwa. Stanowią one ważne kryterium w formułowaniu celów, podejmowaniu decyzji i w działaniach polityki zagranicznej danego kraju. Największe znaczenie mają koncepcje państw z najbliższego środowiska międzynarodowego oraz państw i innych podmiotów (np. Unia Europejska) mających największy wpływ na stosunki międzynarodowe w danym regionie czy na świecie.

Służba zagraniczna innych państw (jakość i aktywność). Polityka zagraniczna państw podlega ciągłej ewolucji, której głównym czynnikiem jest postęp naukowo-techniczny. Postęp ten faworyzuje podnoszenie kwalifikacji pracowników służb zagranicznych co prowadzi do większej efektywności polityki zagranicznej. We współczesnej dyplomacji rośnie też rola dyplomacji wielostronnej i wyspecjalizowanych pracowników w zakresie ekonomii, nauki, kultury, itp.

4. Cele polityki zagranicznej

Zgodnie z definicją przyjętą przez Ryszarda Ziębę od Kalevi J. Holsti cele polityki zagranicznej można rozumieć jako „wyobrażenie przyszłego stanu spraw oraz przyszłego oznaczenia warunków, które rządy za pośrednictwem indywidualnych twórców polityki zamierza spowodować poprzez wywieranie wpływu na zewnątrz oraz poprzez zmianę lub podtrzymanie zachowania innych państw”¹⁷.

W teorii stosunków międzynarodowych istnieje bogata debata nt. związku między celami polityki zagranicznej danego państwa a jego interesami¹⁸. George Modelski uważa, że interesy są żądaniami odnoszonymi do zachowania innych krajów, które są określane,

17 Ryszard Zięba, *Cele polityki zagranicznej państwa*, w: Ryszard Zięba (red.), *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Toruń 2009, s. 37

18 Debata toczy się przede wszystkim wśród zwolenników stosowania pojęcia „Interesu narodowego”, co do, którego znaczenia nie ma konsensusu. Zob. Zięba, *op. cit.*, s. 39-41

aby zostać przyjęte do realizacji przez policy makers¹⁹. Interesy te nadają treść celom, a z kolei cele kształtują interesy. Interesy mogą być niesprecyzowane podczas, gdy cele powinny być wyraźnie określone. Zazwyczaj zmiany interesów doprowadzą do zmiany celów, ale relacja może działać też odwrotnie, gdyż przyjęcie nowych celów polityki zagranicznej może prowadzić do redefinicji interesów państwa.

Badacze stosunków międzynarodowych przedstawili liczne typologie celów polityki zagranicznej państwa²⁰. W Polsce najbardziej popularna jest typologia zaproponowana przez Józefa Kukułkę²¹, według którego można wyróżnić cele egzystencjalne, koegzystencjalne i funkcjonalne. Cele egzystencjalne dążą do zaspokojenia materialnych potrzeb państwa w skali zapewniającej jego przetrwanie i rozwój. Cele koegzystencjalne dążą do zaspokojenia potrzeb państwa w zakresach takich, jak przynależność, łączność, współpracy i zorganizowania środowiska międzynarodowego. Cele funkcjonalne dążą do zaspokojenia potrzeb państwa w zakresach informacji, percepcji, decyzji i skuteczności w stosunkach międzynarodowych. Te trzy cele są współzależne, lecz cele egzystencjalne mają kluczowe znaczenie. W/w typy celów stanowią cele zbiorcze, które z kolei składają się z wielu celów szczegółowych.

Podstawowymi celami polityki zagranicznej państw są według Kukułki: zapewnienie bezpieczeństwa, wzrost siły oraz wzrost pozycji międzynarodowej²². Zdaniem Ryszarda Zięby do tych celów należy dodać jeszcze jeden, który autor nazywa kształtowanie i optymalizacja reguł funkcjonowania środowiska międzynarodowego²³.

Zapewnienie bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych jest celem nadrzędnym polityki zagranicznej każdego państwa. Ważna rola bezpieczeństwa pochodzi z konieczności zaspokojenia takich podstawowych potrzeb jak

19 George Modelski, *A Theory of Foreign Policy*, London 1962, s. 65

20 Zob. Zięba, *op. cit.*, s. 44-46

21 Józef Kukułka, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1980, s. 381-382

22 Ibidem, s. 43-44

23 Zob. Zięba, *op. cit.*, s. 50

istnienie i przetrwanie narodu i państwa oraz ochrona oznak jego tożsamości. Dlatego państwa są gotowe ograniczać inne cele w polityce zagranicznej, jeśli to może skutkować korzyścią dla własnego bezpieczeństwa. Cel zapewnienia bezpieczeństwa jest związany z ochroną wartości istotnych dla danego społeczeństwa. Kukułka zalicza do tych wartości podstawowych: przetrwanie, integralność terytorialna, niezależność polityczna oraz jakość życia. Pojawianie się zagrożeń zewnętrznych dla których z tych wartości prowadzi do redukcji bezpieczeństwa narodowego. Skuteczna polityka bezpieczeństwa powinna obejmować zarówno działania negatywne, mające na celu neutralizowanie zagrożeń dla wartości wewnętrznych istotnych dla państwa lub narodu, jak i pozytywne, czyli zapobiegające powstanie zagrożeń.

Wzrost siły państwa to drugi podstawowy cel polityki zagranicznej. Siłę należy rozumieć w szerokim znaczeniu, jako materialna i moralna. Zatem cel ten będzie realizowany poprzez działania dążące do wsparcia przez politykę zagraniczną starań narodu i państwa na korzyść rozwoju kraju i zwiększenie jego wpływu w stosunkach międzynarodowych.

Polityka zagraniczna, jako część szerszej polityki państwa służy również spełnieniu egzystencjalnych potrzeb narodu, które wyrażają jego aspiracje do optymalizacji systemu wewnętrznego a, co za tym idzie, do podwyższenia zdolności do ochrony przed niebezpieczeństwami z zewnątrz oraz do większego wpływu własnego państwa na środowisko międzynarodowe. Polityka zagraniczna każdego państwa zmierza do kreowania warunków zewnętrznych sprzyjających rozwojowi ekonomicznemu, militarnemu, technicznemu i kulturalnemu ponieważ dopiero to warunkuje postęp w zaspokajaniu potrzeb i aspiracji jego obywateli oraz w budowie siły kraju w środowisku międzynarodowym.

Działania polityki zagranicznej zorientowane na budowanie siły państwa realizowane są w praktyce poprzez nawiązywanie współpracy z innymi krajami w dziedzinie gospodarki, nauki i kultury. Temu celowi służy również stwarzanie dobrych stosunków z otoczeniem zewnętrznym w celu wspierania programów akceleracji rozwoju gospodarczego lub głębokich reform służących wzrostowi potęgi państwa. Z kolei powiększenie siły państwa pozwala na tworzenie środków i narzędzi jego polityki ogólnej, w

tym zagranicznej. Zatem efektywne spełnienie tego celu polityki zagranicznej stwarza warunki dla osiągnięcia innych celów państwa wobec środowiska międzynarodowego, in primis zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego i podnoszenia własnej pozycji na arenie międzynarodowej.

Trzecim podstawowym celem polityki zagranicznej jest wzrost pozycji międzynarodowej i prestiżu państwa. Cel ten odzwierciedla koegzystencjalne interesy wynikających z potrzeb partycypacji w systemie międzynarodowym, znaczenia wśród innych społeczeństw, współpracy z innymi państwami, potwierdzenia suwerenności państwa i zwiększenia jego roli międzynarodowej.

Zdobywanie wyższej pozycji międzynarodowej przez państwo, z jednej strony jest możliwe w momencie osiągnięcia dwóch wcześniej wymienionych celów egzystencjalnych polityki zagranicznej (zapewnienie bezpieczeństwa i wzrost siły), zaś z drugiej strony przyczynia się do ich umacniania. Każde państwo usiłuje podnosić swoją pozycję w różnych dziedzinach stosunków międzynarodowych (gospodarka, nauka, itd.) po to, żeby stwarzać sobie lepsze możliwości wpływu na środowisko międzynarodowe. Oznacza to, że osiągnięcie tego celu ma doprowadzić do zdynamizowania ról międzynarodowych odgrywanych przez państwo. Z drugiej strony, wzrost roli międzynarodowej reprezentuje główny sposób podnoszenia pozycji państwa na arenie międzynarodowej.

Z zagadnieniem prestiżu związana jest kwestia stereotypów międzynarodowych. Polityka zagraniczna, w swoim dążeniu do osiągnięcia celu wzrostu pozycji i prestiżu międzynarodowego, stara się zwalczać wszelkie negatywne uprzedzenia i stereotypy na temat własnego państwa lub narodu. De facto starcie ze stereotypem okazuje się nieefektywne a może spowodować skutki przeciwne do zamierzonych.

Dążąc do podnoszenia pozycji międzynarodowej, polityka zagraniczna państwa określa oczekiwania dotyczące uznania jego zasług i osiągnięć przez inne państwa. Szczególnie uczulone na to są wielkie mocarstwa oraz państwa, które niedawno uzyskali niepodległość. Dla nich wartości prestiżowe znajdują się bardzo wysoko w hierarchii celów polityki zagranicznej.

Kształtowanie i optymalizacja reguł funkcjonowania środowiska międzynarodowego to czwarty podstawowy cel polityki zagranicznej

państw. Każde państwo jest zainteresowane wzmocnieniem systemu stosunków międzynarodowych, jego stabilizacją lub zmianą w taki sposób, aby sprzyjał osiągnięciu głównych celów polityki zagranicznej państw, czyli bezpieczeństwo, wzrost siły i pozycja międzynarodowa. Państwa traktują środowisko międzynarodowe instrumentalnie, ale muszą również wziąć pod uwagę niektóre podstawowe zasady jego działania. Muszą np. liczyć się z normami prawa powszechnie obowiązującego, z opinią organizacji międzynarodowych lub z prawami człowieka. Skłaniają je do tego z jednej strony oddolna presja własnych obywateli, a z drugiej prężny wzrost współzależności międzynarodowych, które odzwierciedlają procesy internacjonalizacji odbywających się w różnych dziedzinach życia społecznego. Podmioty areny międzynarodowej muszą zatem aktywnie zaangażować się w tych procesach, aby zabezpieczać swoje interesy w nich w sposób skuteczny.

Kształtując i optymalizując reguły funkcjonowania środowiska międzynarodowego państwa są zainteresowane zwłaszcza tworzeniem norm i instytucji, które mogłyby zabezpieczyć ich nadrzędne interesy polityczne w zakresie zagwarantowania bezpieczeństwa zewnętrznego i możliwości oddziaływania na środowisko międzynarodowe. Dla większej części państw taką praktyczną potrzebą jest wzmocnienie pokoju międzynarodowego. Pokój ten, jako cel polityki zagranicznej, spełnia potrzeby całego środowiska międzynarodowego, jeżeli przyjmuje oprócz braku wojny i przemocy przede wszystkim formowanie korzystnej współpracy państw sprzyjającej rozwojowi tych wartości międzynarodowych pożądanym przez wspólnotę państw.

Istotne interesy międzynarodowe państw mają związek z koniecznością rozwiązywania rosnących problemów globalnych, które zagrażają cały światowy system stosunków międzynarodowych. Są to problemy jak proliferacja broni masowego rażenia, wyczerpanie się surowców nieodnawialnych lub zadłużenie międzynarodowe²⁴. Prawidłowa percepcja tych zjawisk będzie coraz bardziej skłaniać państwa do współpracy międzynarodowej i do wspólnych wysiłków w celu ich rozwiązania.

Mówiąc o celach polityki zagranicznej państw warto również

24 Zob. Zięba, *op. cit.*, s. 58

wspomnieć o teorii polityki zagranicznej, którą przedstawili w 2006 r. Glenn Palmer i Clifton Morgan, zwanej przez nich „two-good theory” (teoria dwóch dóbr). Według autorów tradycyjny sposób analizy polityki zagranicznej przez pryzmat tylko jednego celu (bezpieczeństwo państwa) jest wadliwy ponieważ celów może być wiele jednocześnie. Dlatego zaproponowali model, według którego państwa mają dwa cele: zmiana i zachowanie status quo. Oznacza to, że państwa bronią aspekty świata stosunków międzynarodowych, które im odpowiadają (jeden z nich będzie z pewnością ich istnienie jako państwo), ale jednocześnie chcą dążyć do zmian w innych kwestiach. Innymi słowy, państwa używają polityki zagranicznej, aby utrzymać elementy status quo, które im się podobają oraz, aby zmienić te, które im się nie podobają. Skuteczność państwa w dążeniu do zmiany lub do zachowania status quo zależy od jego potencjału. Łatwiej jest zachować niż zmienić status quo, co oznacza, że silniejsze państwa będą mogli doprowadzić do zmian łatwiej niż słabsze państwa, które z kolei będą mieli przewagę w zachowaniu status quo²⁵.

5. Środki i metody polityki zagranicznej

Zgodnie z definicją proponowaną przez Irenę Popiuk-Rysińską środki polityki zagranicznej można określić jako środki, za pośrednictwem których państwa starają się kształtować pożądane postawy i działania zagranicznych podmiotów oraz pożądane stany zjawisk i procesów międzynarodowych²⁶. Natomiast metody polityki zagranicznej należy rozumieć jako sposoby posługiwania się środkami przez państwa.

Cele polityki zagranicznej są wyznaczone przez odpowiednie organy, które następnie wybierają środki ich zdaniem najskuteczniejsze do ich osiągnięcia. Obecnie państwa, działając na arenie międzynarodowej dysponują różnymi środkami, które czasem są ze sobą związane. Dlatego często można stosować kilka

²⁵ Glenn Palmer, Clifton Morgan, *A theory of foreign Policy*, Princeton 2006, s. 1-8

²⁶ Irena Popiuk-Rysińska, *Środki i metody polityki zagranicznej*, w: Józef Kukułka (red.) *Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992, s. 78

środków jednocześnie dla osiągnięcia danego celu.

Najbardziej popularna typologia środków polityki zagranicznej opiera się na kryterium przedmiotowym, według którego środki polityki zagranicznej można dzielić na: polityczne, ekonomiczne, wojskowe, kulturowo-ideologiczne oraz inne (wywiad i udział w wielostronnych operacjach wojskowych)²⁷.

Środki polityczne obejmują przede wszystkim działalność dyplomatyczną. Posługując się dyplomacją, państwa mogą stosować metodę pozytywną (np. obiecać korzyści), negatywną (np. przymus) oraz neutralną (np. konsultacja lub wymiana informacji). Do dyplomatycznych środków pokojowego załatwiania sporów można zaliczyć: negocjacje, dobre usługi i mediacja, komisję badań i concyliację.

Środki ekonomiczne obejmują zasoby gospodarcze państwa (np. surowce, kapitał technologia), jak i stosunki gospodarcze. Zastosowanie środków ekonomicznych może przybierać formę negatywną (sankcje gospodarcze) lub pozytywną (pomoc gospodarcza).

Środki wojskowe są zazwyczaj stosowane przez państwo w sytuacjach, w których uważa ono, że układ na arenie międzynarodowej umożliwia realizację własnych interesów za pomocą narzędzi wojskowych. Wojna była kiedyś najczęściej stosowanym instrumentem wojskowym. Jednak dziś prawo międzynarodowe znacznie ograniczyło swobodę państw w tym zakresie. Do środków wojskowych można zaliczyć również zagraniczną obecność wojskową oraz pomoc wojskową.

Kultura i ideologia również mogą przyczynić się do podnoszenia pozycji państwa w stosunkach międzynarodowych. Pierwszym narzędziem, którym państwo dysponuje w tym obszarze jest promocja własnej kultury w innych krajach (tzw. dyplomacja kulturalna). Drugie narzędzie to ideologia rozumiana jako system lub zbiór poglądów, przekonań, których funkcją jest inspiracja i mobilizacja społeczeństwa do działań celu osiągnięcia określonych celów i wartości²⁸.

²⁷ Justyna Zajac, *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, w: Ryszard Zięba (red.), *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Toruń 2009, s. 81

²⁸ Ibidem, s. 92

Do pozostałych środków polityki zagranicznej można zaliczyć wywiad oraz udział w wielostronnych operacjach wojskowych.

Wywiad to organizacja, z reguły państwowa, która gromadzi informacje o innych państwach i opracowuje te dane, by je wykorzystać dla uzyskania korzyści dla własnego kraju. W zależności od dziedziny działania wywiad może być polityczny, ekonomiczny, wojskowy lub naukowy.

Wielostronne operacje wojskowe, choć odbywały się wielokrotnie począwszy od drugiej połowy XX w., głównie z inicjatywy ONZ, były przez długi czas pojęciem nieokreślonym. Dopiero w 1992 r. ówczesny sekretarz generalny ONZ Boutros-Ghali zdefiniował rodzaje operacji pokojowych ONZ²⁹. Ważną cechą interwencji zbrojnych na podstawie mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ jest ich legalność z perspektywy prawa międzynarodowego.

Według Irenę Popiuk-Rysińską można jeszcze wyróżnić jeden rodzaj środków, a mianowicie środki normatywne³⁰. Są to międzynarodowe normatywy polityczne i prawne, które z jednej strony służą zwiększeniu pewności państwa na arenie międzynarodowej, a z drugiej strony dają możliwość legalnego wpływania na innych, aby postępowali zgodnie z zaciągniętymi zobowiązaniami. Ponadto środki te mogą służyć do usprawiedliwienia i uzasadnienia swojego zachowania.

Jak widać środki i metody polityki zagranicznej można stosować zarówno wobec rządów państw, jak i ich społeczeństw. Ponadto, jak wcześniej wspomniano, metody polityki zagranicznej można podzielić na negatywne, pozytywne i neutralne. Metody negatywne wymuszają ustępstwa lub określone działanie. Można do nich zaliczyć m. in. użycie siły lub groźbę jej użycia, blokadę lub przerwanie/ograniczenie stosunków dyplomatycznych i gospodarczych. Metody pozytywne obejmują szeroko pojęte działania wspierające, jak np. pomoc wojskowa i gospodarcza, czy poparcie dyplomatyczne. Metody neutralne to metody, które z założenia nie powinny ani pomagać ani szkodzić i mogą być stosowane równolegle z poprzednimi. Należą

29 Dokument "An Agenda for Peace", przyjęty przez Radę Bezpieczeństwa ONZ 31 stycznia 1992 r. rozróżnia cztery rodzaje operacji pokojowych ONZ: dyplomacja prewencyjna (preventive diplomacy), tworzenie pokoju (peacemaking), utrzymanie pokoju (peacekeeping) oraz budowanie pokoju (peacebuilding).

30 Zob. Popiuk-Rysińska, *op. cit.*, s. 90-91

do nich m. in. rutynowe działania dyplomatyczne lub wymiana w różnych dziedzinach.

Odpowiednia kombinacja środków i metod powinna zapewnić osiągnięcie pożądanego stanu rzeczy we właściwym czasie, dlatego wybiera się środki, które wydają się najbardziej odpowiednie dla osiągnięcia wyznaczonych celów. Ważnym elementem przy doborze odpowiednich środków jest również ocena własnych i cudzych możliwości, ponieważ dla realizacji celów polityki zagranicznej potrzebna jest zgodność między celami i możliwościami państwa.

Generalnie przyjmuje się, że wybory środków i metod polityki zagranicznej są uzależnione od kilku współzależnych czynników, które dzielą się na wewnętrzne i zewnętrzne. Do czynników wewnętrznych można zaliczyć cele państw, ich potencjał, postawy społeczne wobec innych społeczeństw oraz przekonania dotyczące sposobu skutecznego prowadzenia polityki zagranicznej. Do czynników zewnętrznych zalicza się zakres i jakość stosunków zewnętrznych państwa oraz cechy środowiska międzynarodowego³¹.

W dzisiejszych stosunkach międzynarodowych mamy często do czynienia z użyciem kilku środków jednocześnie dla osiągnięcia jednego celu, a hierarchizacja zastosowania tych środków jest odpowiednia do identyfikacji wartości ich użyteczności.

6. Wnioski

Przez ostatnie cztery stulecia państwo było głównym uczestnikiem stosunków międzynarodowych. Jednak obecnie państwo traci swój prymat w wymiarze podmiotowym, przedmiotowym i przestrzennym. Coraz ważniejszą rolę grają w stosunkach międzynarodowych organizacje międzynarodowe. Państwo ogranicza swoją działalność, czy też wycofuje się z wielu obszarów a w dobie cyberprzestrzeni ma ono coraz bardziej ograniczone możliwości sprawowania kontroli nad nią. Sytuacja ta powoduje, że uwarunkowania polityki

31 Zob. Popiuk-Rysińska, *op. cit.*, s. 93-94

zagranicznej określone w polskiej literaturze branżowej głównie w drugiej połowie XX. wieku będą potrzebować w najbliższych latach pewnego odświeżenia. Wydaje się, że szczególnie granica między środowiskiem wewnętrznym a zewnętrznym staje się w dobie Internetu coraz mniej wyrazista i może wymagać określenia nowych kategorii. Jeżeli chodzi o środki i metody polityki zagranicznej, środki wojskowe zdają się mieć w XXI w. coraz mniejsze znaczenie, podczas gdy wzrasta rola środków ekonomicznych i kulturowych. Metody pozytywne i neutralne zyskują na znaczeniu a metody negatywne zostają stopniowo ograniczone. Zakres zmian nadchodzących w celach polityki zagranicznej jest prawdopodobnie mniejszy, jednak wraz z wzrastającą rolą podmiotów ponadpaństwowych w stosunkach międzynarodowych cele koegzystencjalne i funkcjonalne mogą stać się coraz ważniejszymi, podczas gdy egzystencja państwa będzie coraz bardziej zależała od jego przynależności do tworów ponadnarodowych (np. NATO lub Unia Europejska). Wyjątek w ww. opisanych trendach mogą stanowić mocarstwa, które nadal będą opierać znaczną część swojej polityki zagranicznej o własne państwo. Jednak również dzisiejsze mocarstwa rozwijają sieci współpracy zarówno w dziedzinie wojskowej, jak i gospodarczej i podążają w pewnym stopniu za ogólnoświatową tendencją.

Bibliografia

- Lech Antonowicz, *Państwa i terytoria. Studium prawn międzynarodowe*, Warszawa 1988
- Remigiusz Bierzanek, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Warszawa 1980
- Zbigniew Brzeziński, *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Warszawa, 1998

CIJ, *Recueil*, 1980

Benedetto Conforti, *Diritto internazionale*, Napoli 2006

Dariusz Kondrakiewicz, *Państwo*, w: M. Pietraś (red.) *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Lublin 2007

Dariusz Kondrakiewicz, *System równowagi sił w stosunkach międzynarodowych*, Lublin 1999

Józef Kukułka, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1980

Józef Kukułka (red.) *Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992

Teresa Łoś-Nowak, *Stosunki Międzynarodowe. Teorie-systemy-uczestnicy*, Wrocław 2000

George Modelski, *A Theory of Foreign Policy*, London 1962

Glenn Palmer, Clifton Morgan, *A theory of foreign Policy*, Princeton 2006

Ryszard Zięba (red.), *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Toruń 2009

Author

Master's degree in International Relations (University of Bologna). Postgraduate specialization in European Studies at the Warsaw School of Economics and Université Libre de Bruxelles and in foreign policy at the Polish Institute of International Affairs.

He has several years of experience in the implementation and audit of EU-funded Programmes and projects in Poland. He is currently carrying on a research on Polish-Italian relations in the last four decades.

email: giovanni.arlotti@idze.pl

PECOB's Scientific Board

is an interdisciplinary board of directors, responsible for reviewing proposals and accepting international high quality scientific pieces of research with the assistance of the Europe and the Balkans International Network and the Association of Italian Slavists.

Only the scientific papers accepted after a blind review process will be published in the portal.

Members of the Scientific Board of Directors are:

- Stefano Bianchini (IECOB)
- Francesco Privitera (IECOB)
- Marcello Garzanti (AIS)
- Stefano Garzonio (AIS)

PECOB's Editorial Staff

selects and brings together the thinking of distinguished scholars, experts, researchers and interested people on Central-Eastern Europe, the Balkan region and the Post-Soviet space, by collecting scientific and information documents.

Ms Luciana Moretti

You can contact her for proposals and submission of scientific contributions for the Scientific Library (under the blind peer review). You can contact her for information about Newsletter, general requests, conferences and events, academic calls, communications concerning cultural and eco-tourism.

luciana.moretti@unibo.it

Mr Andrea Gullotta

He contributes to Pecob's Scientific Library, particularly with the "Papers, essays and articles in Language, Literature and Culture on Central Eastern and Balkan Europe.

andrea.gullotta@unive.it

Mr Michele Tempera

Is responsible of the Business Guide Section. You can contact him for communications concerning the economic and business section and for the Informative Area issues.

michele.tempera@unibo.it

Ms Elvira Oliva

Is responsible for the Energy Policy Studies branch of the Portal. You can contact her for submitting requests and to obtain information about the Energy policy Study section.

elviraoliva@libero.it

www.pecob.eu

Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND 3.0)

You are free:

to Share — to copy, distribute and transmit the work

Under the following conditions:

Attribution — You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).

Noncommercial — You may not use this work for commercial purposes.

No Derivative Works — You may not alter, transform, or build upon this work.

With the understanding that:

Waiver — Any of the above conditions can be **waved** if you get permission from the copyright holder.

Public Domain — Where the work or any of its elements is in the **public domain** under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Other Rights — In no way are any of the following rights affected by the license:

- Your fair dealing or **fair use** rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- The author's **moral** rights;
- Rights other persons may have either in the work itself or in how the work is used, such as **publicity** or privacy rights.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work. The best way to do this is with a link to this web page.

This is a human-readable summary of the Legal Code (the full license).

Disclaimer

PECOB

Portal on Central Eastern and Balkan Europe
University of Bologna - Forlì Campus

PECOB

disseminates up-to-date materials, provides contents of high scientific value and raises the visibility of research works with the aim of facilitating national/international collaboration on the institutional level and promoting scientific research in the disciplinary fields concerning East-Central Europe, the Balkans, and the Post-Soviet space.

PECOB's Scientific Library

collects original scientific contributions selected through peer review process and published online as PECOBS volumes (with an ISBN code) or under the PECOBS papers series (with the ISSN code: 2038-632X).

It provides an opportunity for scholars, researchers and specialists to contribute a comprehensive collection of scientific materials on various topics (politics, economics, history, society, language, literature, culture and the media). Texts can be submitted in English as well as any language of the countries considered on PECOBS.

PECOB's Informative Area

offers continuously updated news regarding academic and cultural events and provides with information about, as well as access to, a large collection of publications and online news resources, academic centres and institutions.

PECOB's Business Guide

is an innovative instrument to monitor the region from an economic perspective, offering a selection of quality information, analyses and reports on business topics related to the region.

Supported by the University of Bologna, the portal is developed by the Institute for East-Central Europe and the Balkans (IECOB) with the collaboration of the Italian Association of Slavists (AIS) and the 'Europe and the Balkans' International Network.

CALL FOR PAPERS!
The Scientific Board of PECOBS announces an open call for papers to be published with ISSN 2038-632X

Call for Papers!

Interested contributors may deal with any topic focusing on the political, economic, historical, social or cultural aspects of a specific country or region covered by PECOBS.

Potential contributors must submit a short abstract (200-300 words) and the full text, which can be in English as well as in any other language from the countries covered by PECOBS.

Upcoming deadlines for submitting proposals are:
January 31st
June 30th
November 30th

All texts must comply with PECOBS Submission Guidelines (www.pecob.eu).

All proposals, texts and questions should be submitted to
Ms Luciana Moretti
luciana.moretti@unibo.it or info@pecob.eu

Supported by the University of Bologna, the portal is developed by the Institute for East-Central Europe and the Balkans (IECOB) with the collaboration of the Italian Association of Slavists (AIS) and the 'Europe and the Balkans' International Network.

PECOB

www.pecob.eu